

Y₂O₃-MgO Katkılı Si₃N₄ Üretimi

Nuray KARAKUŞ, H. Özkan TOPLAN

Sakarya Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği, Sakarya-Türkiye
e-posta: nurayc@sakarya.edu.tr, toplano@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi:22.10.2012; Kabul Tarihi:11.11.2013

Özet

Silisyum nitrür (Si₃N₄) seramikler mükemmel termomekanik özellikleri sayesinde pek çok kullanım alanı bulmuşlardır. Son yıllarda silisyum nitrür malzemeler kesici uçlarda, bilyalı rulmanlarda, motor vanalarında ve diğer aşınmaya dirençli parçalarda yoğunlukla kullanılmaktadırlar. Si₃N₄ seramiklerin mikroyapısal gelişmeleri üç farklı parametre ile kontrol edilir; Si₃N₄ başlangıç tozların özellikleri, sinterleme yardımcıların kompozisyonları ve sinterleme durumları. Sinterleme yardımcısı olarak genellikle MgO, Y₂O₃, Al₂O₃ ve nadir toprak oksitleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada sinterleme yardımcısı olarak ilave edilecek oksitlerin silisyum nitrür üretimi sırasında sisteme katılması ve bu sayede kendinden katkı silisyum nitrür üretimi amaçlanmıştır. Bu amaçla karbotermal indirgeme ve nitrürleme (KTİN) yöntemi ile içerisinde sinter katkısı bulunan α-Si₃N₄ tozları üretilmiştir. KTİN işlemi için hammadde olarak kullanılan SiO₂ tozuna sinter katkısı olarak Y₂O₃ ve MgO tozları, ağı. %4 Y₂O₃ - %6 MgO, %5 Y₂O₃ - %5 MgO ve %6 Y₂O₃ - %4 MgO oranlarında işlem öncesinde ilave edilmiştir. Hazırlanan karışım farklı sıcaklıklarda (1400, 1450 ve 1475°C) 3 saat süre ile azot atmosferi altında karbotermal indirgemeye maruz bırakılmıştır. Sonuçta içerisinde katkı oksitlerinden kaynaklanan ara fazlar bulunan α-Si₃N₄ tozları üretilmiştir. Bu sayede sinter katkıları yapı içinde daha homojen dağılmış, sinterlemeye hazır başlangıç malzemesi üretilmiştir. Üretilen katkı α-Si₃N₄ tozlarına XRD, SEM gibi analizler uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler

Silisyum nitrür; Y₂O₃;
MgO; Karbotermal indirgeme ve nitrürleme

Production of Si₃N₄ Added Y₂O₃-MgO

Abstract

Silicon nitride (Si₃N₄) ceramics have common application areas due to their marvelous thermomechanic properties. These materials are used heavily in cutting tools, ball bearings, motor valves and the other wear resistant tools. The microstructural growth of Si₃N₄ ceramic is controlled by three different parameters; properties of initial Si₃N₄ powders, compositions of sintering reagents and sintering conditions. Generally, MgO, Y₂O₃, Al₂O₃ and rare earth oxides are used as sintering additives. In this study, α-phase rich Si₃N₄ powders were synthesized containing sintering additive by carbotermal reduction and nitridation. The starting agent for silicon source was high-purity synthetic silica. MgO and Y₂O₃ powders were premixed (wt. %4 Y₂O₃ - %6 MgO, %5 Y₂O₃ - %5 MgO and %6 Y₂O₃ - %4 MgO) in the starting reactants depending on the final powder composition and the type and amount of the secondary phases desired for sintering. The synthesis was carried out in a tube furnace at different temperature (1400°C, 1450°C and 1475°C-3h) ranges under nitrogen gas atmosphere. In this way, the sintering additives dispersed in the structure more homogeneously and sinterable the starting material is produced. Having completed synthesis process, α-Si₃N₄ powder properties were examined by using XRD, SEM, etc.

Keywords

Siliconnitride; Y₂O₃;
MgO;
Carbothermalreduction
andnitridation

© Afyon Kocatepe Üniversitesi

1. Giriş

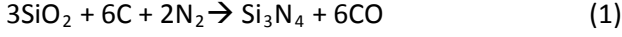
Silisyum nitrür (Si₃N₄) oda sıcaklığında ve yüksek sıcaklıklarda mükemmel mekanik özellikler, iyi oksidasyon direnci ve iyi termal şok davranışı gösterir. Bu seramikler yüksek aşınma direnci ve mekanik özellikleri sayesinde kesici uçlarda, otomobil motorları için valflerde veya gaz türbinlerinde kullanılmaktadır (Hoffmannand Petzow 1994). Ayrıca aşınmaya dayanıklı bilyalı rulmanlar, contalar, bazı kalıp ve motor parçaları

bu malzemelerin diğer kullanım alanlarını oluşturmaktadır. Si₃N₄ malzemeler metallere göre daha düşük yoğunluk ve termal genişlemeye sahiptirler. Mekanik kararlılıkları ve korozyon dirençleri, yüksek sıcaklıklarda birçok yüksek mukavemetli seramik malzemedan daha iyidir (Carrasquero et al. 2005).

Silisyum nitrür esaslı seramikler sentetik olarak üretilmek zorundadır. Günümüzde Si₃N₄ üretimi için silisyumun doğrudan nitrasyonu, silikanın

karbotermal redüksiyonu, diimid sentezi, buhar fazı sentezi, plazma kimyasal sentez, silisyumun organik bileşiklerinin pirolizi, lazer içeren reaksiyonlar gibi farklı yöntemler kullanılmaktadır (Matovic, 2003).

Bu yöntemlerden biri olan silikanın karbotermal redüksiyonu ve nitrasyonu (KTİN) ile Si₃N₄ üretimine ait reaksiyon:

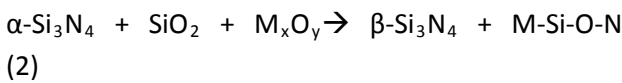

Literatürde kabul edilen bu reaksiyon gerçekte SiO ara fazının oluşmasıyla meydana gelir (Yang et al. 2005).

KTİN yöntemi ile Si₃N₄ seramik tozu üretimi nihai ürünün tane boyutunun küçük, tercihen α-Si₃N₄ olması, ekonomik oluşu ve kolay uygulanabilirliği nedeniyle avantajlıdır (Kuşkonmaz et al. 1993).

Toz halinde üretilen Si₃N₄ malzemeler hegzagonal kristal kafes yapısına sahip α ve β-Si₃N₄ olmak üzere iki farklı poliforik yapıdadır. Si₃N₄'ün β formunun oluşması için sıvı bir fazın varlığı tercih edilir. Sıvı fazın bulunması aktivasyon enerjisini düşürdüğü için 1400°C'nin üzerinde α-Si₃N₄ → β-Si₃N₄ dönüşümü gerçekleşir (Shuba, 2005).

Si₃N₄ güçlü kovalent bağ yapısı nedeniyle ancak bazı sinterleme yardımcılarının sisteme ilavesiyle yoğunlaştırılabilir. Katkı elemanı olarak kullanılan oksitler MgO, Y₂O₃, CeO₂, ZrO₂, BeO₂, Al₂O₃, Li₂O veya bunların oluşturdukları bileşiklerdir (Arık, 1996). Yoğunlaşma bu şekilde sıvı faz sinterlenmesiyle gerçekleşir. Çoğu silisyum nitrür seramikler sinterleme sırasında β-Si₃N₄'e dönüşen α fazı oranınca zengin Si₃N₄ tozlarından hazırlanır. β formu sinterleme sonrası çubuksu uzamış tanelerden oluşmaktadır (Hoffmann, 1994). Si₃N₄ tozlarının yüzeyindeki SiO₂ ile sinterlemeye yardımcı olarak ilave edilen oksitler reaksiyona girmektedirler ve oksinitrür camları oluşturmaktadırlar. İlave oksitlerin rolü şöyle özetlenebilir:

Bu camlarda oluşan ötektik sıcaklığı, eş değer kompozisyondaki oksit camlardaki ötektik sıcaklığından düşüktür. Bu azotun ötektik sıcaklığını

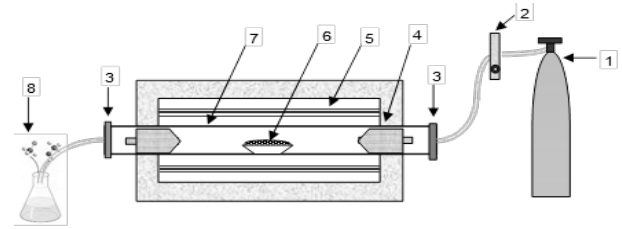
düşürücü etkisini göstermektedir. Örneğin, MgO ilavesinde sıvı oluşum sıcaklığı 1390°C ve Y₂O₃ ilavesi ile 1450°C civarındadır (Günay, 1993).

Bu çalışmada Si₃N₄ üretimi için ekonomik ve kolay uygulanabilir bir yöntem oluşu nedeniyle KTİN yöntemi tercih edilmiştir. Ayrıca sinter katkılarının ötektik sıcaklığı düşürücü etkisinden dolayı bu katkıların Si₃N₄'e toz üretimi aşamasında ilave edilmesi sağlanmıştır. Bu sayede kendinden sinter katkısı içeren şekillendirme ve sinterleme işlemlerine hazır Si₃N₄ tozu üretilmiştir.

2. Materyal ve Metot

Yapılan bu çalışmada silisyum kaynağı olarak kullanılan hammadde, EGE Kimya A.Ş'den sağlanmış olup %99 saflığa ve 14 µm tane boyutuna sahiptir. Spesifik yüzey alanı (BET) 139 m².gr⁻¹'dir.

Katkı maddesi olarak ilave edilen Y₂O₃ ve MgO ise %99,9 saflığa sahip olup Alfa Aesar firmasından temin edilmiştir. Karbotermalredükleme için %98,4 saflıkta ve 30 µm ortalama tane boyutuna sahip Merck Firmasından temin edilmiş mangal kömürü tozu (charcoal) kullanılmıştır. Deneylerde kullanılan nitrürleyici olarak kullanılan azot gazı Birleşik Oksijen Sanayi (BOS) isimli firmadan 230 bar basınçlı standart tüplerde temin edilmiştir ve %99,99 gibi yüksek safiyete sahiptir. Deneylerde kullanılan fırın 1600°C'ye çıkabilen, ısıtma ve soğutma ayarı yapılabilen, atmosfer kontrollü yatay tüp fırındır. Şekil 1'de fırının ve deney düzeneğinin şematik görünüşü verilmiştir.

Şekil 1. Deneyde kullanılan tüp fırın ve düzeneğin şematik görünüşü (Karakuş, 2010): 1. azot gazı tüpü, 2. Akışmetre, 3. paslanmaz çelik flanşlar, 4. refrakter izolatör, 5. Rezistanslar, 6. alümina kayıkçık içinde numuneler, 7. alümina tüp, 8. gaz çıkış kabı

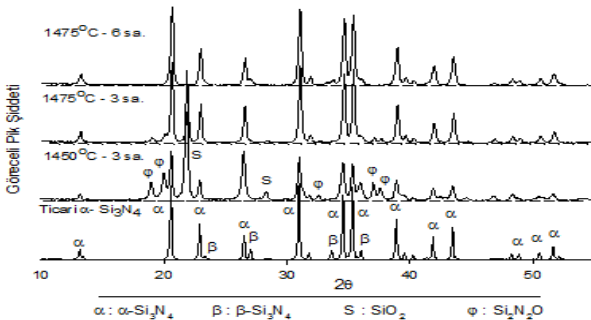
Karbotermal indirgeme ve nitrürleme işlemiyle yüksek saflıktaki SiO₂'dan, katkılı nihai toz içerisinde ağ. %4 Y₂O₃ - %6 MgO, %5 Y₂O₃ - %5 MgO ve %6 Y₂O₃ - %4 MgO oranlarında katkı içeren

Si₃N₄ üretilmesi için stokiometrik oranlarda hesaplanan bu ilaveler sisteme başlangıçta karbon karası ile birlikte ilave edilmiştir. Hesaplanan bu oranlarda tartılarak hazırlanan tozlar alümina bilyalarla 10 saat süre ile kuru olarak karıştırılmıştır. Hazırlanan karışım farklı sıcaklıklarda (1400, 1450 ve 1475°C) 3 saat süre ile azot atmosferi altında karbotermal indirgemeye maruz bırakılmıştır. Elde edilen tozlar yapıda kalan fazla karbonun uzaklaştırılması için 900°C'de 1 saat açık atmosferli bir fırında ısıl işleme tabi tutulmuştur.

Sonuçta üretilen MgO-Y₂O₃ katkılı tozların faz analizi için, Cu K_α (λ: 1.54056) radyasyonu kullanılarak RIGAGU D/Max 2200 markalı XRD cihazı kullanılmıştır. Ayrıca toz ürünlerin partikül boyutu ve morfolojisinin incelenebilmesi için SEM (JEOL JSM-6060 LV) analizi, elementel analiz için ise EDS uygulanmış ve üretilen ürünler karakterize edilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

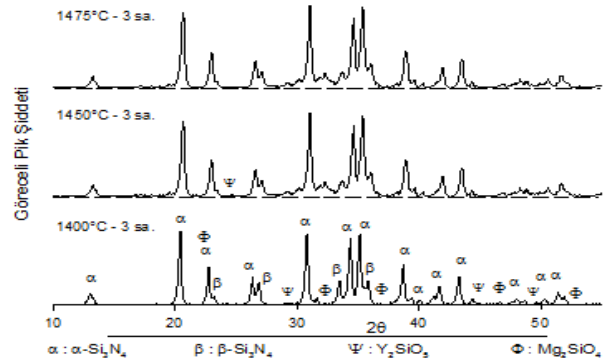
Şekil 2'de SiO₂'nin 1450°C'de 3 saat, 1475°C'de 3 saat ve 1475°C'de 6 saat karbotermal indirgeme ve nitrüleme (KTİN) işlemlerinden sonra elde edilen tozlara ait XRD analizleri Alfa Aesar firmasına ait α-Si₃N₄ ürünü (ticari Si₃N₄) ile karşılaştırılarak verilmiştir. Buradan görülmektedir ki, 1450°C'de gerçekleştirilen üretimde dönüşüm gerçekleşmemiştir. Bunun için sıcaklık artırılarak 1475°C'ye çıkarıldığında ise α-Si₃N₄ oluşumları görülmekte ancak β-Si₃N₄ fazı oluşmamıştır yani burada da dönüşümün tam olarak meydana gelmediği söylenebilmektedir. Bu nedenle sıcaklık sabit tutulup süre arttırılmış (6 saat) bu sayede α-Si₃N₄ dönüşümü gerçekleşmiş ancak yine β-Si₃N₄ fazı oluşmamıştır.

Şekil 2. Hammaddede kullanılan SiO₂'nin (katkısız) farklı sıcaklık ve sürelerde KTİN işlemi sonrası elde edilen tozlara ait XRD analizleri ve Alfa Aesar α-Si₃N₄ ile

karşılaştırılması.

Yüksek saflıktaki SiO₂'ye %4 Y₂O₃ - %6 MgO ve belirli bir oranda karbon ilavesi yapılmış ve farklı sıcaklıklarda KTİN işlemi uygulanmıştır. Elde edilen tozlara karbon yakma işleminden sonra XRD analizi uygulanmış ve sonuçlar Şekil 3'de verilmiştir. Analizlerden görüldüğü gibi α ve β-Si₃N₄ fazları 1400°C'de oluşmuştur. İlave olarak katılan oksitlerden dolayı da oluşması beklenen ikincil fazlardan Y₂SiO₅ ve Mg₂SiO₄ fazları görülmektedir. Sıcaklığın 1450°C ve 1475°C'ye çıkarılmasıyla, 1400°C'de elde edilen fazlara benzer şekilde XRD analizlerinde aynı fazlar görülmüştür. Dolayısıyla Şekil 2'de verilen katkısız sistemin XRD analizleri ile karşılaştırıldığında 1475°C'de 6 saat işlem sonrasında üretilen Si₃N₄, bu çalışmada oldukça avantajlı bir şekilde 1400°C'de 3 saatte üretilmiştir. Buna göre %4 Y₂O₃ - %6 MgO katkılı SiO₂'den KTİN işlemi ile %5 Y₂O₃ veya %5 MgO ilaveleriyle (Karakuş et al. 2009) üretilen Si₃N₄'e göre oldukça düşük bir sıcaklık olan 1400°C'de katkılı Si₃N₄ üretilmiştir.

Şekil 3. %6 MgO - %4 Y₂O₃ katkılı SiO₂'den farklı sıcaklıklarda KTİN işlemi sonrası elde edilen tozlara ait XRD analizleri.

%6 MgO - %4 Y₂O₃ katkılı SiO₂'den 1400°C'de 3 saat KTİN işlemi sonrası elde edilen tozlara ait SEM görüntüleri Şekil 4'de görülmektedir. Bu görüntülere göre çubuksu uzamış taneler, eş eksenli taneler ve bazı topaklaşmalar görülmektedir. Oluşan çubuksu tanelerin et kalınlıkları yaklaşık 100-300nm civarındadır.

Sinterleme sonrasında Si₃N₄'ün yapısında oluşan çubuksu tanelerin malzemenin kırılma tokluğunu arttırıcı rol oynadığı bilinmektedir. Çünkü bu form, çubuksu mikro yapısı nedeniyle kendinden takviyelidir ve bu da tokluk ve mukavemet

bünyesinde bulunan elementlerin analizi yapılmıştır, buna göre toz bünyesinde Si, O, Mg, Y, N elementleri tespit edilmiştir.

Teşekkür

Yardımlarından ötürü Doç. Dr. Ali Osman Kurt'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Arık, H.,1996. Sepiyolitten Karbotermal İndirgeme ve Nitrürleme Yoluyla Silisyum Nitrür (Si₃N₄) Seramik Toz Üretimi Parametrelerinin Araştırılması. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Makine Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi, 143.
- Becher, P., F., Painter, G., S., Shibata, N., Satet, R., L., Hoffmann, M., J., Pennycook, S., J., 2006. Influence of additives on anisotropic grain growth in silicon nitride ceramics. *Materials Science and Engineering A*, **422**, 85-91.
- Carrasquero, E., Bellosi, A., Staia, M., H., 2005. Characterization and wear behaviour of modified silicon nitride. *International Journal of Refractory Metals & Hard Materials*, **23**, 391-397.
- Günay, V.,1993. Si₃N₄ Seramiklerin Sinterlenmesi. 7. Uluslararası Metalurji ve Malzeme Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, cilt 1, 717-722.
- Hirata, T., Akiyama, K., Morimoto, T., 2000. Synthesis of β -Si₃N₄ particles from α -Si₃N₄ particles. *Journal of the European Ceramic Society*, **20**, 1191-1195.
- Hoffmann, M., J., Petzow, G., 1994. Tailored microstructures of silicon nitride ceramics. *Pure & Appl. Chem.*, **56**, 1807-1814.
- Karakuş, N.,2010. Nitrür Esaslı Seramik Tozların Yerli Hammaddelerden Üretilmesi ve Karakterizasyonu. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 160.
- Karakuş, N., Kurt, A., O., Toplan, H., O., 2009. Synthesis of high α -phase Si₃N₄ powder containing sintering additives. *Ceramics International*, **35**, 2381-2385.
- Kuşkonmaz, N., Toy, Ç., Addemir, O., Tekin, A., 1993. Karbotermal Redüksiyon ve Nitrürleme ile Si₃N₄ Seramik Toz Sentezini Etkileyen Parametreler. 7. Uluslararası Metalurji ve Malzeme Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, cilt 1, 587-599.
- Matovic, B.,2003. Low Temperature Sintering Additives for Silicon Nitride, Max-Planck Institut für Metallforschung, Ph.D Thesis, Stuttgart, 125.
- Shuba, R.,2005. Relationship Between Chemistry, Microstructure and Mechanical Properties of α -SiAlON. Ph.D Thesis, Pennsylvania University, Materials Science, 356.
- Yang, J., F., Shan, S., Y., Janssen, R., Schneider, G., Ohji,

T., Kanzaki, S., 2005. Synthesis of fibrous β -Si₃N₄ structured porous ceramics using carbothermal nitridation of silica. *Acta Materialia*, **53**, 2981-2990.